

VISOKA POSLOVNO-TEHNIČKA ŠKOLA
STRUKOVNIH STUDIJA U UŽICU

OBRADA DEFORMISANJEM

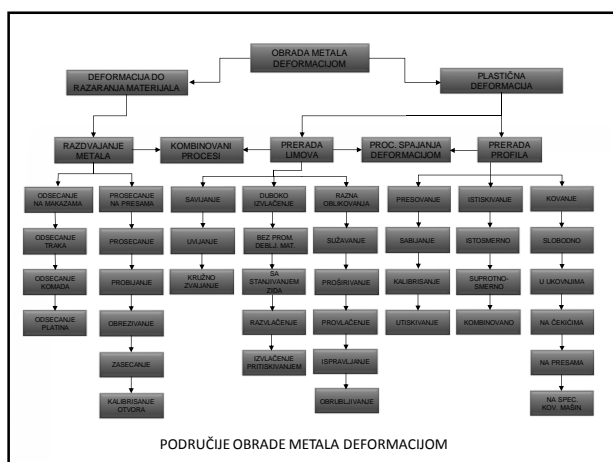
Prof. dr Predrag M. Drobniak dipl.inž.maš.

Literatura

- Калајић М., *Технологија машиноградње*,
Машински факултет, Београд 2007.
- Б.Мусафија - *Обрада метала пластичном
деформацијом*, Светлост, Сарајево, 1988

POSTUPCI I VRSTE OPERACIJA PLASTIČNIM DEFORMISANJEM

- Sama reč deformacija znači oblikovanje, tj. izradu novog oblika i to po pravilu od iste količine materijala.
- Razlikujemo dve vrste obrade deformisanjem:
 - Plastično deformisanje, pri čemu se materijal pod uticajem spoljne sile optereti tako da njegova izdržljivost popusti, naprezanja pređu granicu tečenja i uđu u oblast trajnih plastičnih deformacija.
 - Odvajanjem, materijal je još više opterećen spoljašnjom silom i uz pogodan oblik alata, po određenim linijama vrši se razaranje veza-odvaja se materijal.

- U odnosu na druge metode obrade, obrada plastičnim deformisanjem ima niz prednosti kao što su:
 - jednostavna kinematika obradnih sistema;
 - delovi posle obrade plastičnim deformisanjem imaju poboljšana mehanička svojstva;
 - postoje dobre mogućnosti mehanizacije i automatizacije procesa;
 - stepen iskorišćenja materijala je veoma visok.

- Obrada plastičnim deformisanjem ima i mane:
 - ekonomičnost primene samo u serijskoj i masovnoj proizvodnji;
 - potreba za vrlo velikim deformacionim silama;
 - relativno skupi alati.

- Deformacija materijala se može vršiti u:
 - Hladnom i
 - Toplom stanju.
- Zagrejan materijal je sposobniji za plastičnu deformaciju (tečljiviji) što je od posebnog značaja za deformisanje iz razloga potrebe znatno manje sile!

☛ Za oblikovanje plastičnom deformacijom potrebna su tri uslova:

1. Analiza i izbor materijala sposobnog za elastičnu deformaciju u meri kakva se traži oblikom zadatog komada;
2. Specijalni alat koji služi za dobijanje zadatog oblika, koji svojom konstrukcijom i izradom ispunjava zahteve u oblikovanju delova;
3. Izbor mašine kao izvora i transportera energije do alata, radi pretvaranja raspoložive energije u koristan rad.

☛ Pregled osnovnih operacija kod obrade metala deformisanjem

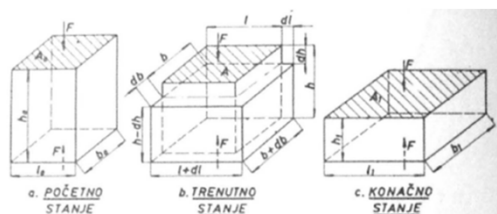
OPERACIJA	TEHNIČKA OPERACIJE	OPIS OPERACIJE
ODOLJEĆA- ALJE FRANKA		U radu koristi se za oblikovanje materijala koji se oblikuju tokom savijanja materijala.
ODOLJEĆA- ALJE KUPA		U radu se koristi za oblikovanje materijala koji se oblikuju tokom savijanja materijala.
ODOLJEĆA- ALJE KUPA		U radu se koristi za oblikovanje materijala koji se oblikuju tokom savijanja materijala.
ODOLJEĆA- ALJE KUPA		U radu se koristi za oblikovanje materijala koji se oblikuju tokom savijanja materijala.
ODOLJEĆA- ALJE KUPA		U radu se koristi za oblikovanje materijala koji se oblikuju tokom savijanja materijala.
ODOLJEĆA- ALJE KUPA		U radu se koristi za oblikovanje materijala koji se oblikuju tokom savijanja materijala.
ODOLJEĆA- ALJE KUPA		U radu se koristi za oblikovanje materijala koji se oblikuju tokom savijanja materijala.
ODOLJEĆA- ALJE KUPA		U radu se koristi za oblikovanje materijala koji se oblikuju tokom savijanja materijala.
ODOLJEĆA- ALJE KUPA		U radu se koristi za oblikovanje materijala koji se oblikuju tokom savijanja materijala.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74																										

TEORETSKE OSNOVE DEFORMACIJE

- Da bi se postavile izvesne zakonitosti plastične deformacije, posmatračemo deformacije paralelopipeda pri sabijanju bez trenja.

- Ako se paralelopiped visine h_0 , dužine l_0 i širine b_0 opteretiti odgovarajućom silom F , tada će isti, pod pretpostavkom da nema trenja (idealni slučaj) deformisati u paralelopiped dimenzija:
- $h_1 < h_0, l_1 > l_0$ i $b_1 > b_0$

- Zapremina pre i posle deformacije (sabijanja) treba da je ista:

- $V = h_0 \times l_0 \times b_0 = h \times l \times b = h_1 \times l_1 \times b_1 = \text{const.}$

- Treba napomenuti da prednje važi samo tada ako je površina poprečnog preseka A po celoj visini tela ista, tj. kada se cilindar deformiše u cilindar drugih dimenzija, paralelopiped u paralelopiped itd.

- U proračunima se često koriste i jedinične deformacije koje se mogu izraziti obrascima:

- $\epsilon_h = \frac{\Delta h}{h_0} = \frac{h_1 - h_0}{h_0}$ sabijanje,

- $\epsilon_l = \frac{\Delta l}{l_0} = \frac{l_1 - l_0}{l_0}$ izduženje

- $\epsilon_b = \frac{\Delta b}{b_0} = \frac{b_1 - b_0}{b_0}$ proširenje

- Specifični deformacioni otpor kojim se materijal suprotstavlja deformaciji (u *ovom* slučaju sabijanju) je funkcija deformacije.

- Zbog toga se kod proba sabijanjem, jedinična deformacija sabijanja ϵ_h uzima kao pozitivna, i to je ujedno glavna deformacija:

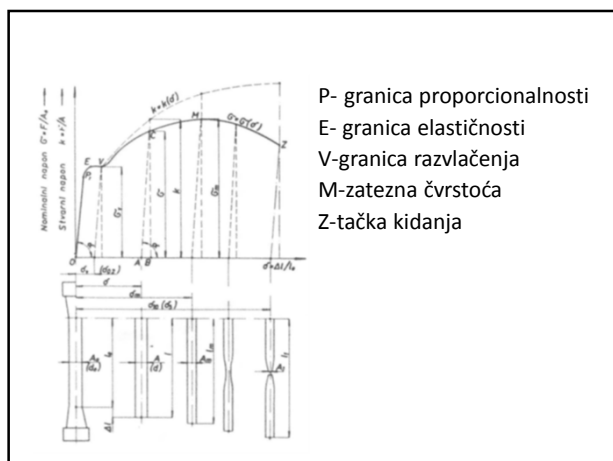
- $\epsilon = \frac{h_0 - h}{h_0} = \frac{\Delta h}{h_0} = \frac{A - A_0}{A} = \frac{\Delta A}{A}$

- h_0 početna visina;

- A_0 početna površina.

NOMINALNI I STVARNI NAPON

- ☛ Zavisno od vrste obrade deformisanjem govorimo o naprezanjima materijala na: istezanje, pritisak, sabijanje, smicanje i gnječenje. Nekada se javljaju i složena naprezanja, tako da istovremeno deluju više njih na određeni presek u materijalu, različitih ili istih pravaca ili smerova.
- ☛ Da bi uočili pojave u materijalu, naprezanja, stvarne i nominalne napone, posmatračemo naprezanje jedne epruvete definisanih dimenzija po SRPS C.A4.0002 izložene na istezanje.

- ☛ U nekom momentu probe pod opterećenjem (silom F), presek epruvete će se smanjiti na vrednost $A < A_0$, a dužina povećati na vrednost $l > l_0$ (za iznos apsolutnog izduženja $\Delta l = l - l_0$).

- ☛ Derormacije probne epruvete se mogu izraziti na tri načina, i to kao:

1. Jedinično (relativno) izduženje ili deformacija I-og reda:

$$\delta = \frac{l-l_0}{l_0} = \frac{\Delta l}{l_0} = \frac{l}{l_0} - 1$$

- ☛ Deformacija prvog reda predstavlja odnos apsolutnog izduženja i početne dužine epruvete.

2. Poprečna kontrakcija (suženje-deformacija preseka), iii deformacija II-og reda:

$$\psi = \frac{A_0 - A}{A_0} = \frac{\Delta A}{A_0} = 1 - \frac{A}{A_0}$$

- Deformacija II-og reda predstavlja odnos razlike površina (suženje) i početne površine. Poprečna kontrakcija (ψ) kod proba na istezanje je ekvivalentna glavnoj deformaciji sabijanja (ϵ) kod proba na pritisak.

3. Logaritamska deformacija ili deformacija III-eg reda:

$$\varphi = \ln \frac{A_0}{A}$$

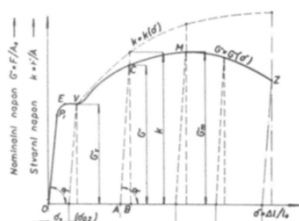
- Dijagram istezanja je grafički predstavljena funkcija nominalnog napona:

$\sigma = \frac{F}{A_0}$ (opterećenje redukovano na poprečni presek epruvete) u zavisnosti od jediničnog izduženja $\delta = \frac{\Delta l}{l_0}$.

- U području malih deformacija funkcija $\sigma = \sigma(\delta)$ je linearnog karaktera, tako da do tačke P važi zakon proporcionalnosti (Hooke-ov zakon), koji se može izraziti jednačinom:

$$\frac{\sigma}{\delta} = \text{tg } \alpha = E = \text{const.}$$

E- modul elastičnosti

- Pri povećanju opterećenja iznad tačke P deformacije su još uvek elastičnog karaktera (do tačke E), što znači da se epruveta nakon rasterećenja vraća na prvobitnu dužinu l_0 .
- Pri daljem povećanju opterećenja (iznad tačke V) nastaje područje blažih nagiba krive, što znači da izduženja brže rastu od porasta opterećenja.

• **Ovo je područje u kome se vrši plastična obrada metala!!!!**

Ako se telo nakon opterećenja u tački C silom F, rastereti, tada će:

OB-ukupna deformacija

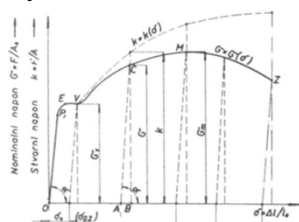
AB-elastična deformacija

OA-plastična deformacija

- Napon u tački M određuje

nominalnu jačinu materijala na kidanje ili čvrstoću materijala:

$$\sigma_m = \sigma_e = \frac{F_m}{A_0}$$

- U teoriji obrade metala plastičnim deformisanjem poseban značaj ima **stvarni**, efektivni napon koji glasi:

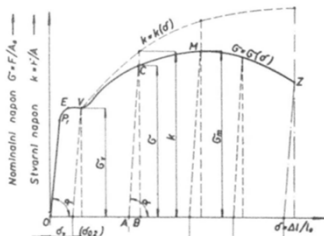
$$k = \sigma_{ee} = \frac{F}{A}$$

- Sve do momenta početka lokalne kontrakcije, tj. dok traje ravnomerno izduženje epruvete stvarni naponi (k) se mogu izraziti i pomoću nominalnih napona (σ).

$$k = \sigma_{ee} = \frac{F}{A} = \sigma \frac{A_0}{A} = \sigma (1 + \delta) = \frac{\sigma}{1 - \psi} = \sigma_e \varphi$$

- Obrazac daje vezu stvarnih i nominalnih napona i deformacija prvog, drugog ili trećeg reda.

- Ovako dobijena kriva stvarnih (efektivnih) napona (isprekidana kriva $k = k(\delta)$) naziva se i kriva deformacionog očvršćavanja.

- Analogne krive se mogu dobiti i probama na pritisak.

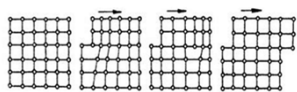
MATERIJAL ZA OBRADU DEFORMACIJOM

- Iz prirode plastične deformacije proizilazi da svi materijali nemaju podjednake osobine i sposobnosti za plastične deformacije.
- Neki materijali su plastičniji, tečljiviji, daju se lakše oblikovati, deformisati, dok su drugi tvrdi i kruti.
- Svi materijali pokazuju povećanje sposobnosti na plastičnu deformaciju sa zagrevanjem – nije isto za sve materijale ali je kod svih prisutno!

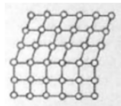
MEHANIZAM PLASTIČNOG DEFORMISANJA METALA

- Metali su čvrsta tela kristalne građe, tj. atomi su raspoređeni zakonomerno u kristalne rešetke. Većina metala je kristalisana u tri prostorne kristalne rešetke: kubnu, tetragonalnu i heksagonalnu.
- Gotovo sva svojstva metala zavise od njihove kristalne strukture.

- Plastično deformisanje je vrlo složen proces, a pojavljuje se kao posledica prinudnog trajnog pomeranja grupe atoma u kristalima metala.
- Osnovni mehanizam plastičnog deformisanja sastoji se u klizanju i dvojnikanju u ravnima kristalnog konglomerata.

klizanje

dvojnikanje

- Ravni klizanja se poklapaju sa mestima gde postoje linearni defekti kristalne rešetke koji se nazivaju dislokacije. Pomeranje dislokacija kristalne rešetke i njihovo kretanje čini osnovu plastičnog deformisanja.
- Pri dvojnikanju, delovi materijala pomeraju se proporcionalno rastojanju od ravni dvojnikanja. Češće pojavljuje kod dinamičkih deformacionih sila.

- Prikazana kristalna rešetka nedeformisanog metala. Opterećenje izaziva pojavu dislokacije (linearni defekti strukture), koja se postepeno kreće udesno i na kraju izlazi iz kristala. Rezultat ove pojave je klizanje delova rešetke za veličinu međuatomskog rastojanja.

